

VOLEK, P., a i.: *Problém identity člověka v středověké a současné analyticke filozofii.*

Edícia Humanitné štúdie, zv. 14. Ružomberok :

Verbum, vydavateľstvo Katolíckej univerzity

v Ružomberku, 2010. 112 s.

ISBN 978-80-8084-612-1

Problém identity člověka patří k základním tématům filozofie už po stáročia, no až súčasná moderná doba s jej nesmiernym rozvojom nielen technických vied, ale aj odborov zaoberajúcich sa fungovaním ľudskej psychiky a mozgu – neurovied, priniesla ďalšie významné podnety a výsledky, o ktoré sa filozofi vo svojich úvahách môžu oprieť. Monografia Petra Voleka a iných autorov predstavuje najskôr tri stredoveké prístupy k chápaniu ľudskej identity – problém člověka u Tertulliana, chápanie osoby u Tomáša Akvinského a u Jána Dunska Scota. Dva ďalšie príspevky sú z oblasti analytickej filozofie a zohľadňujú výsledky súčasného vedeckého poznania, pričom P. Volek porovnáva chápanie identity ľudskej osoby z hľadiska jednotlivých vied a J. Odorčák skúma konštitučný a perzistenčný prístup k určeniu identity osoby v čase.

Dana Korineková vo svojom príspevku *Chápanie člověka u Tertulliana* (s. 9 – 20) predstavuje dielo *De anima* tohto autora, ktorý žil na prelome 2. a 3. storočia. Autorka, vychádzajúc z viacerých Tertullianových spisov, poukazuje na to, že termín *persona* aplikoval predovšetkým na Boha. Ďalej sa zaoberá tým, ako Tertullian definuje člověka, čo hovorí o telesnosti duše, o vzťahu medzi dušou a telom ako dvoma samostatnými substanciami, a tiež o vzťahu medzi duchom a dušou. V tejto súvislosti približuje a osvetľuje základné pojmy, ako sú *anima*, *animus* a *spiritus*. Tertullian definuje člověka ako živú dušu, ktorá je však rovnako ako telo telesná. Duch a myseľ člověka sú prejavmi tejto ľudskej duše. Za dôležitý prínos Tertulliana pokladá autorka presvedčenie, že ľudská duša vzniká v momente oplodnenia, keď je spolu s telom zasiata do matrice, a tiež to, že osoba člověka súvisí s jeho dušou, nie s telom.

Miroslav Kuric vo svojom príspevku *Bytostná dokonalost' osoby podľa Tomáša Akvinského* (s. 21 – 31) vychádza z Akvinského princípu *bonum est communicativum sui*. Poukazuje na to, že aktívny charakter bytia v Tomášovej ontológii nesúvisí len so sebazdokonaľovaním vlastnou aktivitou, ale aj so spoločenstvom s inými. Každá bytosť je totiž zameraná na iné bytosti, a preto dokonalosťou personálneho bytia je láskyplné spoločenstvo osôb. Ľudská bytosť je dokonalá, lebo je schopná spirituálnej aktivity, čiže môže svojím poznávaním asimilovať akúkoľvek dokonalosť bytia a súčasne vie komunikovať – teda odovzdávať – vlastnú dokonalosť iným osobám.

Michal Chabada v príspevku *Náčrt chápania osoby u Jána Dunska Scota* (s. 32 – 59) predstavuje Scotovu náuku, v ktorej rozvíja definíciu osoby Richarda od sv. Viktora, podľa ktorej osoba je „nekomunikovateľná existencia duchovnej prirodzenosti“. Túto nekomunikovateľnosť vymedzuje Scotus oproti dvom formám komunikovateľnosti, resp. závislosti. Inak povedané, v prípade osoby ide o dvojitú nezávislosť: aktuálnu, ktorou by osoba bola závislá od niečoho vonkajšieho, a aptitudinálnu, ktorou by sa prirodzene po odstránení prekážok stala závislou. Aj keď je pojem osoby určený negatívne, jeho obsah je výsostne pozitívny, lebo vyjadruje jej jedinečnosť, originalitu a samostatnosť. Túto nekomunikovateľnosť možno prisudzovať tak Bohu, ako aj človeku, hoci v rozličných módach. U Boha totiž predstavuje v mode nekonečnosti plnosť a u človeka „najkrajnejšiu jedinečnosť“ (*ultima solitudo*), čo značí, že osoba patrí sebe samej, že je *sui iuris*. Zároveň je však ľudská osoba otvorená pre transcendentnú skutočnosť, ktorá jediná ju môže uspokojiť. Skutočná sloboda sa potom prejavuje v nezištnej láske (*charitas*), ktorou človek slobodne odpovie na slobodné pozvanie Boha, čím tieto osoby utvoria vzájomný vzťah lásky. Na tento kontext nadväzuje soteriologický aspekt, podľa ktorého posledným cieľom dejín je to, že človek dosiahne svoje naplnenie a dokonalosť v Kristovi.

V príspevku *Identita, konštitúcia a perzistencia* (s. 60 – 88) sa Juraj Odorčák zaoberá rekonštrukciou pozícií konštitučného a perzistenčného prístupu k identite. Z historického hľadiska existujú dva základné intuitívne prístupy ku problému identity. Jednak sa možno pýtať, čo spôsobuje identitu, alebo sa možno pýtať, ako je vôbec identita možná. Konštitučný prístup sa usiluje odpovedať na problém diachrónej identity nájdením jej konštitučného prvku. Perzistenčný prístup zasa hľadá odpoveď na to, ako vôbec môže objekt pretrvávať, perzistovať v čase tak, aby si zachoval svoju identitu. Intuitívne možno povedať, že objekt v čase pretrváva tak, že je prítomný v prvom časovom momente, v druhom časovom momente, a tak ďalej. Otázne je, či je v týchto časových momentoch pretrvávania prítomný celý (ako to tvrdí endurantizmus), alebo je v týchto momentoch prítomný len ako časť (ako to tvrdí perdurantizmus). Tieto dve rozličné perzistenčné koncepcie vedú k rôznemu chápaniu „zachovania identity“. Po aplikácii oboch prístupov na paradox rozdvojenia a po preskúmaní ich praktických dôsledkov dochádza autor k záveru, že odmietnutie konštitučného prístupu sa môže uskutočniť len na základe perdurantistickej koncepcie perzistenčného prístupu, hoci na praktickej úrovni vedie táto stratégia k istým ťažkostiam. V rámci mnohých prípadov je totiž vystavená dilema medzi zachovaním si svojej teoretickej rýdzosti a praktickej akcieschopnosti. Aj keď je pochopiteľné jej tvrdenie, že človek je štvordimenzionálny objekt, v praxi to vedie buď k radikálnej revízii množstva morálne praktických skutočností, alebo k nekonzistentnosti v rámci vlastných teoretických predpokladov.

V posledom príspevku *Princíp diachrónej identity ľudskej osoby* (s. 89 – 112) sa jeho autor Peter Volek, po stručnom predstavení niektorých základných pojmov (čo je to diachrónna identita, kritérium a princíp identity), venuje rôznym prístupom k identite osoby – z hľadiska genetiky, biológie, telesnosti, psychológie

– pričom ich zdôvodňuje ako nedostatočné, rovnako ako prístup vtelenej mysle či skeptický prístup. Ťažiskom príspevku je priblíženie ontologického prístupu k identite ľudskej osoby podľa Ch. Kanziana. Diachrónnu identitu v ňom zabezpečuje ontologický princíp – individuálna substanciálna forma, ktorá je jednoduchá, nemateriálna a zabezpečuje jednotu vedomia. Zodpovedá tak substanciálnej forme tomizmu, ľudskej racionálnej duši. Okrem akcidentov, ktoré sú v Kanzianovej koncepcii zahrnuté do stavov chápaných ako vlastnosti vecí, sa jeho ontológia dosť podobá tomistickej. Na základe zhodnotenie uvedených prístupov autor konštatuje, že na určenie identity ľudskej osoby je nevyhnutné použiť ontologický prístup, a ako najvhodnejší sa zdá hylemorfizmus, vychádzajúci z tomizmu. Zdôvodňuje to aj pomocou analýzy bežného jazyka aplikovanej na Kanzianov prístup a tiež aplikáciou Lowovho kritéria identity, dotýkajúceho sa sorkálnej závislosti identifikácie.

Záverom možno konštatovať, že táto monografie poskytuje podnetný, aj keď zďaleka nie ucelený obraz o možnostiach riešenia takého závažného problému, akým je identita osoby, pričom sa ukazuje, že aj postrehy stredovekých autorov, ktorí ešte nemali k dispozícii rôzne vedecké informácie, môžu byť v tejto oblasti veľmi užitočné.

Mgr. Ing. Mária Spišiaková
Teologická fakulta Trnavskej univerzity
Kostolná 1, P. O. Box 173
814 99 Bratislava